

モンゴル人民共和国における文字政策の転換点

——ラテン文字からキリル文字へ——

栗林 均

岡 洋樹 編

モンゴルの環境と変容する社会

東北大学東北アジア研究センター・モンゴル研究成果報告 II

東北アジア研究センター叢書 第27号

(抜刷)

東北大学東北アジア研究センター

仙台 2007年

モンゴル人民共和国における文字政策の転換点 —ラテン文字からキリル文字へ—

栗林 均

はじめに

モンゴル人民共和国（現モンゴル国）では、旧ソ連邦内における諸民族の文字改革の運動と呼応して、1930年代には伝統的なモンゴル文字からラテン文字へ変換の方針が打ち出され、1940年代にはキリル文字（ロシア文字）へと方向転換が行われた。その結果、1940年代にモンゴル語を表記するためにキリル文字に基づくアルファベットが採用され、以後半世紀以上にわたって同国の書き言葉として使用されてきた。

ツェ・シャグダルスレン [Ц. Шагдарсүрэн: 2001,181-190] によって、この時代のモンゴルにおける文字改革の主要な流れをまとめると次のようになる。

- ・1930年2月、モンゴル人民革命党第8回大会において、モンゴル文字からラテン文字への移行の方針が採択された（181頁）。
- ・1940年3月、モンゴル人民革命党第10回大会の党中央委員会政治報告で、モンゴル文字からラテン文字への移行の方針が再確認され、今後5年内に準備を行って一般に使用することとした（181頁）。
- ・1941年2月21日付けの党中央委員会・閣僚会議の第17／13号合同決議により、新しいラテン文字が制定された。ここで、29のラテン文字の字母と長母音や弱化母音の表記法が最終的に決定された。新しいラテン文字の正書法規則の作成が科学委員会に課せられた（182頁）。
- ・1941年3月25日、モンゴル人民革命党中央委員会と閣僚会議の「モンゴルの新文字の決定に関する」合同決議第22／28号により、モンゴル文字をラテン文字化する方針を転換して新しくロシア文字を採用し移行することに決定した（183頁）。
- ・1941年5月9日、人民閣僚会議とモンゴル人民革命党中央委員会幹部会は「ロシア文字に基づいてモンゴルの新しい文字を制定することに関する」第25／27号合同決議を採択した。これによれば、ロシア文字にもとづきモンゴル文字を全35文字とする。新文字の暫定正書法規則を1週間以内に作成し公布することと、アルファベットの教科書を短い期間で準備することが科学委員会と国民教育省に課せられ

た。さらに、小学校の第1・第2学年において31-32学年度【1941-1942年度】からすべての授業を新文字で行うこととした。ただし、この決議の実施は第2次世界大戦の影響で延期された(190頁)。

- ・1945年5月18日、モンゴル人民革命党中央委員会・閣僚会議は「すべての出版物および国の公務を1946年1月1日より新文字で行う」旨の第31/27号合同決議を採択した(190頁)。

これによれば、モンゴルの党・政府は1930年2月にモンゴル文字からラテン文字への移行の方針を決めたあと、10年を経た1940年3月にこの方針を再確認して本格的な移行の準備に入り、翌1941年2月21日にはラテン文字の字母と正書法の基本方針を最終的に決定した。しかし、その1ヵ月後の3月25日には、ラテン字化の計画を捨て、代わりにキリル文字に移行する決定が行われた。ただし、この決定はただちに実施されたわけではなく、1945年5月18日に再度の実施決議が出され、翌年1月1日より学校教育・公務・出版物等で全面的にキリル文字が使用されることになった。

ソ連邦内において1920年代後半から始まった諸民族の書き言葉をラテン文字化する運動は、1930年代の前半に大々的な高まりを見せたあと、1930年代の後半に入ると一転してキリル文字に移行する方向へと方針転換され、1940年の時点ではすでにキリル文字への移行を完了していた。ソ連邦内のモンゴル系の言語をみても、ブリヤートとカルムイクではいずれも1931年にラテン文字に移行した後、カルムイクでは1938年にキリル文字に移行し、またブリヤートでも1939年にキリル文字に移行していた。これに対して、モンゴルで1940年に従来どおりラテン文字採用の再確認を行い、翌1941年に最終的なラテン字化への移行の決定を行ったのは、おそらくこうした動向に頓着しなかったためであろう。モンゴルでラテン文字に移行しようと動き出したところで、それがソ連邦の方針と周りの情勢にすでに合わなくなっていることに気がつき、乗り遅れたバスに飛び乗るべく急遽キリル文字への移行に方針を転換したのではあるまいか。ラテン字化への正式決定からキリル文字に移行する決定が行われるまでが僅か1ヵ月という短い期間だったこと、また新たに採用することになったキリル文字の暫定正書法規則を「1週間以内に」作成・公布することを命じていることは、その間のあわただしさを物語っている。

本稿では、こうしたモンゴルにおける状況をふまえて、当時の印刷された文字資料を見ながらラテン文字からキリル文字への文字改革の過程を明らかにしたい。

1.1930年代のラテン文字表記モンゴル語

上に見たように、1930年にモンゴル文字に代わって採用されることになったラテン文字は、その後10年を経た1940年に再度採用が確認され、1941年に最終的なアルファベットと正書法が決められた。1930年にラテン文字への移行の決定が行われていながら、1940年に再度同様な決定が行われているのは、最初の決定が実施されていなかったからに他ならない。

1941年に新しいラテン文字のアルファベットと正書法に関する決定が行われているが、これはそのときまでアルファベットと正書法が整っていなかったためではなく、すでにラテン文字で表記するモンゴル語の書き言葉は出来上がっていた。ポツペ(Потпе: 1932, 25)によれば、1931年1月にモスクワで開催されたモンゴル語のラテン字化に関する会議で、ラテン文字アルファベットと長母音や弱化母音をいかに表記するかという問題に結論が出されたが、その際の基礎になっていた口語はモンゴル人民共和国のハルハ方言であった。そのため、モンゴルではその結果をそのまま新しい書き言葉として採用すればよかったのである。

実際、1930年代にはラテン文字で表記されたモンゴル語の学習書や辞書も出版されており、ラテン字化への準備が進められていた。しかし、同国の新聞、雑誌、書籍は依然としてモンゴル文字で印刷され、学校教育や公的機関においてもラテン文字を採用するには至らなかった。文字改革には印刷技術の導入をはじめ、教科書の準備、教育要員の養成、学校教育、関連する公的文書の整備等々、多大な資金的・人材的資源が必要とされるが、1930年代という困難な時代にあったモンゴルには文字改革を推進するだけの状況が整っていなかったというのが実情ではないだろうか。つまり、1930年代の10年間は、ラテン文字の本格的な移行に向けた準備段階としての試行期間であったと言える。

1930年代にラテン文字で表記されたモンゴル語の書籍で現在見られるものは多くない。管見の範囲では、教科書・学習書としては次のようなものがある：(注1)

Г. Д. Санжеев, И. М. Манжигеев, Ц. Д. Номинханов : Учебник монгольского языка (латинизированный). Институт Востоковедения им. Н. Нариманова при ЦИК Союза ССР, Москва, 1933. (石版印刷)

Эрдэни Батухан : Руководство к изучению монгольского разговорного языка, Ленинградский Восточный Институт имени А. С. ЕНУКИДЗЕ, 1935. (石版印刷、網掛けの部分は印刷されているが手描きの線で消されている)

また、辞書としては次のようなものがある：

Г. Д. Санжеев : Монгольско-русский словарь (латинизированный), Москва, 1932. (石版印刷)

А. В. Бурдуков, Русско-монгольский словарь разговорного языка с преди-словием и грамматическим очерком Н.Н.Поппе. Ленинградский восточный институт. Ленинград, 1935. (活版印刷)

これらに加えて、ここで紹介するのは、1932年にレニングラードで出版された活版印刷のモンゴル語教科書である(筆者所蔵)。

Н. Н. Поппе, Учебник монгольского языка. Ленинградский Восточный Институт имени А. С. ЕНУКИДЗЕ, Ленинград, 1932.

(N.N. ポッペ『モンゴル語教科書』A.S. エヌキゼ名称レニングラード東洋研究所、1932年)

この教科書のユニークな点は、ラテン文字とモンゴル文字を並行して学ぶ構成になっていることで、各課はラテン文字表記のテキストと語彙、テキストのロシア語訳、さらにほぼ同じ内容のモンゴル文字表記テキストと語彙、さらに文法の説明から成っている。横15cm×縦22.5cm、全359頁で、全体の構成は次のようになっている：

序(ロシア語)(I-III)

導論(ロシア語)(IV-X)

導論(ラテン文字表記モンゴル語、ロシア語導論と同じ内容)(XI-XVII)

第1部 教科書(第1課～第27課)(1-146)

第2部 I. 文語文法概説(147-190)

II. ハルハ方言に基づく新しい文章語の文法概説(191-286)

第3部 辞書

I. ラテン文字モンゴル語—ロシア語辞典(288-299)

II. ロシア語—ラテン文字モンゴル語辞典(300-311)

III. モンゴル文語—ロシア語辞典(312-333)

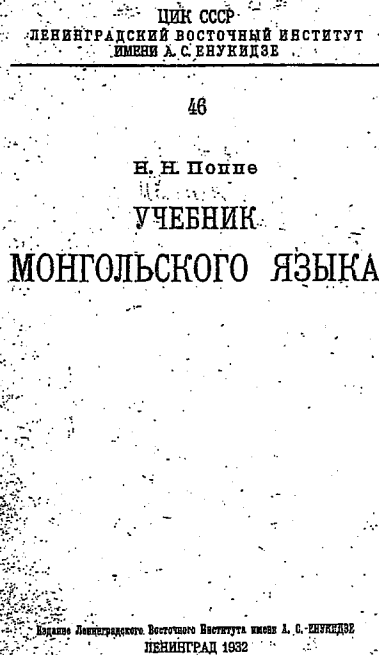
IV. ロシア語—モンゴル文語辞典(334-352)

正誤表(353-354)

目次(355-359)

「資料1」は、同教科書の表紙とモンゴル語の導論(XI-XVII頁)の部分のコピーである。1930年代のラテン文字表記モンゴル語の実例として再録する(注2)。

資料 1. N. N. ポッペ『モンゴル語教科書』(1932)の表紙と導論 (XI-XVII 頁)

ОРОШИЛ.

Mongol kelenii delgersen gazar oron maši undam jike baiši odoogin Bygede Nairamdaka Mongol Arad Ulasin nutag ba tyynii gadagši neleed kolo garsan байна. Ene ky kele bol negenteegyyr Bygede Nairamdaka Mongol Arad Ulasin arad tomenii gol bolko kalka-mongoliin jaridag kele bolko begeed negenteegyyr Dotoodo Mongol ba Barga kiiгеed Kolbooto Ulasta bagtaai orson kizagaar musidta nutaglan suugaa olon mongol obogton men le ene ky kelen deere keleleene. Eng tyryunde Bygede Nairamdaka Mongol Arad Ulasin arad tomenii gol bolko kalka-mongoliin keleigi mongol kele geši nereledeg байна. Kalka-mongoliin keleni zebkin Bygede Nairamdaka Mongol Arad Ulasin olon газарунда delgersen baiši, ene ky kelen deere jarilcadag kynii too zurgaa doloon zuun minga kyrene. Mongoliin feudal baa kubiskalin uridaki yjiin daralan melsiigi kaan zasagta Oros kiiгеed Japon terigyyten ezerkeg tyrimkiiner baa tedeneriin dotoodo gadaada gariin kymyys baa kitadiin şunakai kndaldaačin kiiгеed cerigin erke barigidiin katru berke daralтанаас анкайран саласи, feudal suramiig eres таса usadkasi niigem suramiin zamaar hegsikeigi eremelzesi bykyi mongoliin asilcin aradiin keleni şine mandazi bykyi kubiskalta niiteiin baidaliin deede sojoliin kele bolkoilin deere ulastars baa erdem sojoliin talaar ene yjede olonii şirtesi şinsimeer kele болсон тула, mongol keleigi yzedekede kalka-mongoliin asilcin aradiin jaridag keleigi gol болгону.

Kalka-mongoliin delgersen debisker gazar maši undam baiši Bygede Nairamdaka Mongol Arad Ulasta nutaglan suugaa kyn amaiin too ceeken uciraar aradiin maši şiregeer ende tende tarkasi suulka holбоциги jere kalka-mongoliin keleni nege kele болону.

Kalka-mongoliin kele odoо arad olonii keleleesi bykyi kele bolko tula tyynii ajalгани газар нутаг byri karilcan adali ygei болбоциги мен ky ilgabarinii jym циги ygei бага байна. Kalka-mongoliin keleni jere nege kele болкоilin deere, газар byriin ajalгани ilгаа бага тула odoо ceeken totoi olon mongol obogtonii keleenes ilyy цукала байна. Ziselebeli gurban zuu minganaas ketereke ygei totoi buriaad-mongoliin kelenii ajalга ked keden baiši kajan karilcan maši adali ygei bolko uciraas men ky kelen deere kelelecedeg kyn biye bijiin kelesenniig сайтар oilгоко medeke ygei байна.

Kalka-mongolpudiin keleni deere duradasan josoор ulas тereiin talaar цукалалин deere уг kelenii ajalгани nutag byri negen adali болкоос гадана мен kalka-mongoliin kele delgersen газар орон ni odoо mongol obogtonii дунда bykyiig temdeglebele zokino. Ene ky keleni ergin toirin bykyi buriaad-mongol, barga бaa dotoodo-mongoliin keletei kolbootoi baiši ede obogton ni kalka-mongoliin keleigi талeб medeke тула kalka mongoliin keleigi medeke болболо dotoodo mongol, buriaad-mongol бaa mongol keletei bargaпудтай kele nehtereleesi болону.

Kalka-mongoliin kelenii odoogin цукала kolбогдолунд deere duradasanaar баргадгакта ygei болкони жуу гебеле eneki keleni olonii jaridag kele болко тeдyi ygei, мен лaтuн yceгeer бигиче Kalka-mongoliin şine бигичiin kele болону.

Mongoliin şine бигичiin kele саяа тулгуур уусыи монголцунд лaтuн yceгeи бaлкoиги opoлдoн бaикa тyла şine бигичiin keлeиги тoгтoсoн гeши yзeи болкo yгeи байна. Mongol бигичиги лaтuн бoлгoкoни şine лaтuн yceг бaa şine бигичiin keлeиги negen зepгeep кepеглeн жaбуулси асилцин aradiin jarilcadag keлeиги гол болгон баримталана. Mongoliin şine бигичiin kele бол oдоо СССР-ийн дайсанаа дилсен пролитаарнас маши jike тусламшиги abчi тeдeнepин лeбискaлиин тeмeцeниi niigem сyрaмиин бaигуулaтaин аcилин жaбуулгaиги yлигep болгон abчi, kariaata улaсин аси акуиги niigem сyрaмиин бaидaлдa opулaн bykyi mongol аcилцин ашгийн kele болко тyла цанар бaидaлин кyрuнч keлeнeес eрeэ илгaтaи байна.

Mongoliin kubiskalni mongoliin olon tomon aradiigi m aš ergenseer kedelgen, jaduн бaa дунда мал асэлтaи нyyдeлцuн аpadiиги niigem сyрaмииги бaигуулкa жaбaдaлдa идeбтuиeн opoldoko болгoнoи. Mongoliin Kubiskalta Namaas kerangeтен бaнa niigem сyрaмиин зaмaар жaбaкaлиги eрeс шунд тoгтoи жaбуулсанаас koшu тyс улaстa niigem сyрaмиин бaигуулaлтa бaa соjолиин кубискaлиги жaбуулкa болсонii deere keden zuun нидe фeндаaл бaa kitadiin şunakai kapitaалин тaлкuндa дapалгaдaн жaбaси болбoсopooлoс koзидoсoн эпeгeдepин byтyриг arad tomenii keleni аcилцин arad tomenii kele мeн бeгeед фeндаaлиги eсepгyцeсeн лeбискaлиин yжeиn şine yge yдкa нeмeгдeн byридeсeн şine бигичiin кeлeнii yндeсe шунд болсон.

Урид фeндаaл бaa тeдeнepин албан газарундuн tyшimedeес eepиin фeндаaлиин кyрuнч бигичiin keлeнeес илгaбарилан дoрoншoлoи эkapa keлeс гeши нeрeидeси жaбaсaн аcилцин aradiin kрeлeни oдоо yжeдe лeбискaлтa соjолиги oлдoнo нeтepиyyлкe бaa niigem сyрaмиин бaигуулaлтaдa olон tomon aradiigi эoлoдoн opoldонлкa кyрca. зeбeг болси бaикa uciraар ene ky kalka-mongoliin keleni цукала kolбогдолд ucirtai болбо.

Deere duradasan лaтuн yceгiги жaбуулкa кepег бол фeндаaлиги eсepгyцeсeн aradiin лeбискaлиин кyрca зeбeг мeн гeтeлe tyynиги Kalka-Mongoldo тyлиин сaзuм жaбуулгaдeнi бaикaи aradiig гeгeepиyyлкe жaмaнuи бaигуулaтaннуд бa Eрдeм соjолиин Kypеeлeнгиин бeepeнkи аcил жaбуулгaнaас гapсaн зuл мeн байна. Geбeциги сyрuлин yжeдe ene ky кepегин дoтop oдyi тeдyi гyцeдкeлyдийдг илeси.

Kalka-mongoliin kele delgersen debisker газараас гadaагyуp нутаглан суука oдоо монголцундuн кeлeнii тeлeб жaмap болкoиги бигeбeлe нeнг tyрyндe Byгeдe Nairamdaka Mongol Arad Uласин нyтaгиин бapгyн кизaгaртa суугaa дeрбeд, тopгyнд, бaйд зepгeиин oиpд-mongoliin keлeиги дyрaлдaтaи зoкino. Eнeнi Aнтoнoмoлитo мyси бaигуулaн СССР-тe бaгтaсaн кaлимaгyдuиин keлeтeи oиp тeлeбтeи байна. Meн ky Byгeдe Nairamdaka Mongol Arad Uласин кeдeсe кoтo зepгeиин olон гaзapундa бyрiаaд-mongolцунд нeлeэд oлoнoop сyнa. Eдeгeep бyрiаaд-mongoliin кeлeнi зeблeиин зaсaгтa

なお、導論の最後には当時正書法に若干のゆれがあったことが述べられている。それらは、次の3項目である：

1. 短母音に終わる語に属格語尾の《iin》(～の) がつくとき本書では《aka》－《akaiin》のように語末の短母音字を残しているが、最近は《akiin》のように語末の短母音字を消去して書いている。
2. 同様に、短母音に終わる語に対格語尾の《iig》(～を) がつくとき本書では《aka》－《akaiig》のように語末の短母音字を残しているが、最近は《akiig》のように語末の短母音字を消去して書いている。
3. 動詞活用語尾で本書で《bala》(～なら) 《tala》(～まで) のように最後に母音字をつけて書いているのを、最近は《bal》《tal》のように書いている。

1935年にレニングラードで出版されたブルドゥーコフの『ロシア語・モンゴル語口語辞典』(上掲のA. B. Бурдуков : Русско-монгольский словарь ...)には、ポッペによる「モンゴル口語文法概説 (Очерк грамматики разговорного монгольского языка)」(7-43頁)が付されているが、上記の3項目はいずれも「最近は…」として説明されている《akiin, akiig, -bal, -tal》のように書かれている (§12, §28)。

また、アルファベットに関してもポッペの教科書では26文字であるが、ブルドゥーコフの辞書では27文字である。1字の違いは、外来語の表記にのみ用いられる H h の有無である。H h を含めたラテン文字アルファベットは次の通りである。

Aa	Bb	Cc	Çç	Dd	Ee	Ff	Gg	Hh
Ii	Jj	Kk	Ll	Mm	Nn	Oo	Өө	Pp
Rr	Ss	Şş	Tt	Uu	Vv	Yy	Zz	Žž

ちなみに、1931年1月にモスクワで開催されたモンゴル語のラテン字化に関する会議で採択されたラテン文字アルファベットも、上と同じ27文字であった [Помне: 1932, 25]。

2.1940～1941年におけるラテン文字アルファベットと正書法の再検討

1940年3月に開催されたモンゴル人民革命党第10回大会の党中央委員会政治報告では、モンゴル文字からラテン文字への移行の方針が再確認され、今後5年内に準備を行って普及させるとした。その際、1930年代にすでに出来上がっていたラテン文

字の書き言葉をそのまま用いるのではなく、ラテン文字のアルファベットと正書法に関しても改めて検討が行われた。荒井 [2006: 183-184] によれば、1940年7月26日に党書記長のツェデンバルを委員長とするラテン文字委員会が作られ、ラテン文字化にむけたアルファベットと正書法の検討が行われた。翌1941年2月には、新しいラテン文字のアルファベットと正書法の根幹が決定するわけであるが、この期間にどのような議論が行われたのであろうか？

「資料2」は、この間の事情の一端を示すものである。これは1940年11月23日の『ウネン』紙No. 125 (1884) とそれに続くNo. 127 (1886)、No. 128 (1887) の3号に連載されたツェ・ダムディンスレンの「弱化母音と新文字の問題」と題する論説である。新聞の号数は、No. 127以外は記事の欄外にある手書きの記載による (No. 127については裏面に号数が印刷されている)。いずれにも印刷された日付の部分は無いが、No. 125 (1884) の記事の左端に手書きで「23 / XI 1940」と書かれており、1940年11月23日付のものとみなされる (注3)。

論説はモンゴル文語 (モンゴル文字) で書かれ、1930年代のラテン文字に代わる新しいラテン文字のアルファベットと、モンゴル語をラテン文字で表記する際に弱化母音 (第2音節以降の短母音) を一切表記しない正書法を提唱している。

記事に見るように、ダムディンスレンの提案しているラテン文字アルファベットは、次の30字である。

A	B	C	CH	D	E	F	G	H	I
J	K	L	M	N	O	Ö	P	Q	R
S	SH	T	U	Ü	W	X	Y	Z	ZH

1930年代のラテン文字アルファベットと比べると、ç ş z e に替わってそれぞれ ch sh zh ö を用いることとし、新たに q ü w x という4種類の文字が追加されている。1930年代のラテン文字との主な対応を示せば、次のようになる (それぞれイコールの左側が1930年代のもので、右側が上の表記)。

ç = ch ş = sh z = zh e = ö y = ü g = q (男性母音の前で)

両者の最も大きな違いは、1930年代のアルファベットで ç ş z e という、ローマ字に補助記号を付した特殊な文字が使われているのに対して、ダムディンスレンのものではそれらを ch sh zh ö によって表記していることである。論説の中で「大原則は、

3. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж

хүнд "д" гэж үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

4. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

5. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

6. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

7. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

8. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

9. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

10. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

11. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

12. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

13. Өөрөөр хэлбэл "хүнд" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна. 128 үгний нэг нь "д" гэдэг үгний "нд" нь "д" гэж хувирна.

125 (1884)

Handwritten text in Mongolian script, likely a list or index of items.

(Handwritten note or title in Mongolian script)

Handwritten title in Mongolian script: *ᠮᠣᠩᠭᠣᠯ ᠤᠯᠤᠰ ᠤᠯᠤᠰ*

Small handwritten text at the bottom left of the page.

Main body of handwritten text in Mongolian script, containing detailed notes or a list of items.

ラテン文字 26 文字にどのような新しい文字も追加せず、それだけでモンゴル語を表記するということである」、「基本的なラテン文字（ローマ字）に 1 字も追加していないので、ラテン文字のタイプライターや植字ケースをそのまま用いて支障がない」と述べられているように、ダムディンスレンがラテン字化に際して配慮したのは、印刷技術の問題であった。なお、ダムディンスレンのアルファベットでは *ö* と *ü* の 2 字が新たに加わっているが、「*ö, ü* はラテン文字のタイプライターにある」と書いているように、これらをラテン文字（ローマ字）の一部として扱っている。

これらのラテン文字で表記する書き言葉として、弱化母音すなわち語の第 2 音節以降の短母音を一切表記しない正書法が提案されている。記事の題名（「弱化母音と新文字の問題」）にもあるように、これが論説の核心をなしている。弱化母音を一切表記しないことの利点は、次のように説明されている。

- ・学習が容易になる。弱化母音をどこに書くか・書かないかといった現在の厄介な混乱が解消される。口語に近くなる。
- ・速く書くことができる。植字やタイプもすべて速くできる。弱化母音を一切表記しなければ文字数が 5 分の 1 節約され、従来の 5 頁が 4 頁に収まる。このような経済的な利点も多い。

さらに、論説には「弱化母音を表記しない方式」に対するさまざまな疑問・批判に対する回答が列挙されており、具体的な議論の内容を知ることができる。

- (1) 弱化母音を一切表記しないと、多くの子音字が連続して見た目がよくない——慣れの問題である。新しいものはすべて最初は奇妙に思われても、目が慣れればそういうことは無くなる。
- (2) 外国語にこのような子音字が連続している例がない——これはモンゴル語の問題である。この方式はモンゴル語の特徴を正書法に反映させたもので、正書法を外国語に合わせる必要はない。
- (3) *ö, ü* のように、文字の上に 2 つの点をつけるのは、書きにくい——これらはラテン文字のタイプライターにある。また多くの母音字を重ねて書くことがなくなったために点の数も少なくなる。たとえば、以前は *töLöblögöö* と書いていたのを今度は *tölblgö* と書くため、難しいことはない。
- (4) 音節に分けて書くやり方に反している——音節は必ずしも母音を含むものではなく、子音だけでも成り立つ。モンゴル語の弱化母音はゆっくり話せば発音され、速く話せば無くなり、安定していないため、弱化母音に基づいて音節を区切ろうとすると、解決策が無くなる。弱化母音を一切表記しないことにすれば音節（をどのよ

うに分けるか) に関する厄介は軽減する。

- (5) 第1音節にだけ母音を書き、第2音節以降に弱化母音を書かないのは、実際の発音でどのような母音で発音していいか分からなくなる——モンゴル語には母音調和があり、問題ない。ポップの作成したブリヤート語規則の第14項目には、単語の第1音節には7つの母音すべてが現れるが、それ以降の音節に短母音は2種類しか現れない。これは第2音節以降の短母音を男性・女性の2種類だけでそれ以上は区別しないということである。大まかに言えば、先行する強勢のある母音に引かれて類似の音になる。
- (6) 詩を朗読するとき、弱化母音は明瞭になる——詩は文語調で朗読するのでなく、現代の口語で読むべきである。口語では強勢のない短母音は不明瞭に発音されるので、口語で詩を読めばやはり弱化母音は不明瞭に発音される。
- (7) 弱化母音を一切表記しないのではなく、現在聞きとれる弱化母音を書くのがよい——単語のどこに弱化母音を書くようにするか、規則化するのは難しい。概してモンゴル語の強勢の無い短母音はすべて弱化し不明瞭である上、人によっても発音が異なる。弱化母音があると言って書く人もいれば、それが無いと言って書かない人もいるので、また従前の混乱が続くことになる。さらに弱化母音を書いたり書かなかったりすると、第2音節以降の長母音を1つの母音字で表すことができなくなる。弱化母音を書いたり書かなかったりするより、一切書かないことにすれば混乱も無く分かりやすい。
- (8) 口語から離れることになる——逆である。弱化母音をすべて表記することは口語から離れてしまう。弱化母音を一切書かないのは、口語と完全に合致していると言うことはできないが、以前の正書法と比べれば著しく近く、冗長さが無い。概略の表記である。今回の正書法は、学びやすく余計なものが無い。
- (9) 同じ表記の語が多くなる——同じように発音して混乱が生じていないのであるから、同じように表記してはいけないということにはならない。同音異義語を表記で区別しようとする口語と表記の差が大きくなる。弱化母音を一切書かないかどうかは別として、発音が同じものは同じように表記するのがよい。
- (10) 規則が多くなる——弱化母音を書くとなれば多くの複雑な規則が必要となるが、一切書かなければ、次の4つの規則で足りる。
- 1) 弱化母音は一切表記しない。
 - 2) 長母音は単語の第1音節では母音字を2つ連ね、第2音節以降では母音字1つで表記する。

といった表記に見られるように、語末の短母音はモンゴル文語と同様な位置に表記されていた。しかし、これらの短母音は人により、発話の場面により、また話す速度により「発音されたり、されなかったり」する不安定な母音である。こうした弱化母音の表記をどのようにするか、とりわけそれを単語のどの位置に書くか書かないかについて議論が紛糾していたことが伺われる。そこで、ダムディンスレンが出した結論が「一切表記しない」という方式であった。単純明快な方式であるが、実際の発音に合致しているという観点からの支持は得られなかったようである。

こうした議論の結果、1941年2月21日付けの党中央委員会・閣僚会議の第17/13号合同決定により、新しいラテン文字が制定されることになった。シャグダルスレン (Ц. Шагдарсүрэн: 2001, 182) によれば、その内容は次のようなものであった。

- (1) ラテン文字委員会の作成した29のラテン字母をそのまま採用する。
- (2) 長母音は母音字を重ねて書く代わりに長母音符号を用いる。印刷条件が整うまでは長音符号の代わりにアポストロフィを用いる。
- (3) 第2音節以降の弱化母音に関しては、完全に消失した母音は表記せず、弱化しても聞き取れる母音は表記する。民衆の話し言葉に近く、学びやすい新しい規則の作成を科学委員会に課す。
- (4) 正式な正書法規則を作成するまでの期間、学校やサークルで教える教本となる暫定的な規則を3月30日までに作成することを科学委員会と国民教育省に課す。

荒井 [2006: 184] によれば、このときに採用された29のラテン文字アルファベットは、次のようなものであった。

A	B	C	Ch	D	E	F	G	H	I
J	K	L	M	N	O	Ө	P	Q	R
S	Sh	T	U	W	X	Y	Z	Zh	

1930年代のラテン文字アルファベットと比べると、ç ş zに代わって ch sh zhが採用されて、新たに q w xが付け加えられているのはダムディンスレンの提案と同じである。しかし、ダムディンスレンの提唱した ö と ü は採用されておらず ö の替わりに e があることから、ö ü は e y によって表わすという1930年代のラテン文字正書法の方式が採用されたものと考えられる。

長母音を表すのに母音字を重ねずに長母音符号を用いるというのは、母音を繰り返す冗長な表記を避けたためであろうか。しかし「印刷条件が整うまでは長音符号の代

わりにアポストロフィを用いる」というのは、タイプや活字の準備が整っていなかったことを示している。

注目すべきは、弱化母音の表記方法である。最終的に決定されたのは「完全に消失した母音は表記せず、弱化しても聞き取れる母音は表記する」という方式であるが、これはダムディンスレンが提唱した「弱化母音を一切表記しない」という方式でもなければ、1930年代のラテン文字正書法の表記方式を踏襲したものでなく、第3の方式であった。それがどのようなものであったのか、そして現在のキリル文字正書法にどのように関わっているかを次に見ていくことにする。

3. キリル文字正書法の成立過程

1941年2月21日に「最終的に」決定された、新しいラテン文字のアルファベットと正書法は、僅か1ヶ月余の命運であった。同年3月25日、党政府はモンゴル文字をラテン文字化する方針を転換してキリル文字に移行することに決定したのである。このような訳で、1941年の新しいラテン文字の正書法で印刷された資料が存在するかどうかも定かではない。しかし、その正書法の原則はそのままキリル文字の正書法へと引き継がれることになる。

1930年代のラテン文字への移行に際して、決定から実施の態勢に入るまで10年の歳月を要したのと同様、キリル文字への移行も1941年の決定から実施に至るまで5年の期間が必要であった。1945年5月18日付けの党政府決定によって、ようやく1946年1月1日よりすべての出版物および国の公務が新文字（キリル文字）で行われることとなったのである〔Ц. Шагдарсүрэн: 2001,190〕。

1940年代のキリル文字移行に際しても、決定から実施までに時間がかかったのは経済的・社会的な国内事情によるものであったと考えられる。キリル文字のアルファベットと正書法は決定しており（注6）、新しい書き言葉は出来上がっていたのである。

「資料3」は、1945年3月6日付『ウネン』紙No.1のコピーである。新聞は、一枚の紙を二つ折りした裏表4頁のもので、1面の大きさは縦36cm×横25cm、号数のNo.1は、新文字（キリル文字）で発行された記念すべき最初の号と考えられる（注5）。1941年のキリル文字採用の決定から1946年に本格的に実施されるまでの期間に印刷・出版されたモンゴル語の実例であり、これを見れば1946年以前にすでにキリル文字で表記するモンゴル語の新しい書き言葉が出来上がっていたことが分かる。

ここで使用されているキリル文字正書法の特徴としては、まさに上で見た1941年のラテン文字正書法の原則、つまり「長母音を長音符号で表記すること」および「聞

資料3.1945年3月6日付『ウネン』紙No.1.

Унэн нь Монгол ардын хувьсгалт намын төв хөрө ба засгийн газрын сонин.

ОРОН БУХНИЙ ПРОЛЕТАРИНАР НЭГДЭГТҮН

ҮНЭН

МОНГОЛ АРДЫН ХУВЬСГАЛТ НАМЫН ТӨВ
ХӨРӨ БА ЗАСГИЙН ГАЗРЫН СОНИН.

№ 1
1945 он
Здугар сарын
6
МИГМАР

Үнэ 20 мө.

Монголын үндэсний хэлбэртэй, хувьсгалын утгатай шинэ соёл мандтугай!

Эрх чөлөг олгогч Улаан Армийн яруу алдар мандтугай

Улаан Арми! Эзэ хоёр үгийг сонссон эрх чөлөөн дургай монголчин хүн ардын сэтгэлд юугай бахтай сайхан байдаг вэй!
Хорин дөрвөн жилийн өмнө, Судабатар, Чойбалсангийн ардын журамг цэргийн байлагчад, Монголын ард түмний эрх чөлөөг тэмцэж байсан шүрүү тэмцэлд их Лениний туслаар ирүүлсэн Улаан Армийн дайчин батыр цэргийг тасгалгүй баяран угтаж байсан билээ.

Зөвлөлт их Орос улсын ард түмэн бидэнд их дүгийн тусламж үзүүлэв гэсэн баяртай мэдл, монголын Улаан нутгар түгэн сонсдаг ардууд, монголын хэр тал газар урьд өмнө үзэгддэгү эрхэн их цэргийн дайчин эрчүүнэг үр хүчдэд үзүүлэх гэж, улсынха чөлөөлөгч сөн аийслэлд иригдэг байсан билээ. Өгөгд, Улаан цэргийг бахдан үзэхдэ, хүхэд, манай хэв нөхөр Улаан цэрэг ийн байдаг юм шү, харав у? эдэ шиг, ийн батыр журамта хүн болброй гэж захидаг байла.

Эрх чөлөг олгогч Улаан Армийн дайчин батыр эрсийг нигэж бахдан үзэж байсан арвиун сайхан сэтгэлийг тэр малчин өсөгдөйн ач үр нь, тэр нь гэнэгэнд, хөл нь дөрвөнд хүрэхэд монголчин ард түмний хэв нөхөр болсон Улаан цэргийн батыр эрсийн нэрийг гутахгүй сайчуу болжэ.

Тэд, эрх чөлөгт улсынха тусгай тогтсон байдлын төлө халдан түрэмхийлсэн дайсантай Халх голын хөвөнд хатуу бэрх тулалдан хийхдэ батыр Улаан цэрэг шиг гялалзсан сайхан эр болброй гэж энэг өвгөдөндэ зохиосон захирг сэтгэлдэ хадгалж явсныг үзлэжэ.

Тэгдэ тэр бэрх тулалдын хийх үед нь улсэ харийн бэлчлогчдын төлхис сөлгөж чөлөөлөх гэж Улаан цэрэгтэй мөр эсрэгдэн анх дэр цагт ардын хувьсгал мангач үед, байлдан хийж явсан партизаны стрйлдэ өсөж хөгжсөн, өрөмж бааврсан манай ардын хувьсгалт цэргийн дайчин батыр

эрсээ туслаар их Лениний үлсийг сүт мэргэвэр залгамжлагч мэргэн Стáлины явуулсан Зөвлөлт орны хувьд, батыр Улаан цэрэг ирж журмын тусламж үзүүлсэн билээ.

Манай ард түмэн, ах б олсон Зөвлөлтийн ард түмэнтэй дотно их найрамдлын сэтгэлтэй бөгдэ эрх чөлөг олгогч хүчирхэг Улаан Армийн их ачий нь бишрэн саваж явдаг. Тэгдэ, Октябрийн их хувьсгалын хорон долдугар ойгбр эрх чөлөгт монгол улсын аийслэлд Сүх-батырын талбай дэр монголын их бу, эрэлхэг сүрийг бааруулан явжигээхдэ Монгол, СССР хоёр улсын ард түмний ах дүгийн найрамдлын эрхэм ёслолыг гүйлгэсэн манай улсын аийслэлийг хорон дөрвөн жилийн өмнө чөлөөд олд фөшйэнд бэлчлогчсон Европа дахины олон аийслэлийг чөлөөн давшиж ивэ Улаан Армийн их аялганд ёсолсон билээ.

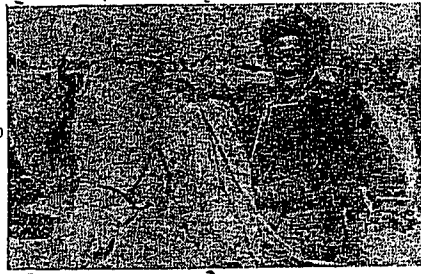
Ялгусан тугийнхэ орой дэр, аэлхий дахины хүн төрлөхтний эрх жаргалыг мангудан гийгүлж ивэ СССР-ын олон ард түмний их найрамдлын Арми болсон хүчирхэг Улаан Армийн ачар гитлеризмийн гашуун дараалдс вихажраа чөлөөлөгчсөн түг түмэн хүний баярлан бахдаж байгдэ сэтгэлдэ манай ард түмэн нэвтрэхийг мэдэж, төдий нэгэн адла байсч байна.

Гитлерийн түрэмхийн балмад цэргийг Зөвлөлт улсад зүй бусар ганадүлж халдсан тэр бэрх цагас эхлэн бид журамт нөхдө явна гэж хөлөшгүй бат итгэж, Ленин-Стáлины үзэл суртал нь Гитлерийн харгис бурангуй сурлыг явна гэж нотод болож байсан билээ.

Чингдэ бид дайсныг ялах цагийг ойртүүлэх сан гэж

километрийн зайтай болов гэлгийг сэтгэл бахдан үзэж байна.

Манай морь бас Берлин орох гэж давшиж явна шү! гэж манай малчин ардууд бардам омог төгөлдөр баясгалтайгай хэлж байна. Эхирий хайрт Армийд тусалж, эрхэм үйлдсэл оролхыг манай ард дайр, нэр төрийн сайхан хэрэг гэж, батыр Улаан Армийд

Малчин ард морьт Улаан Армийд өгөв.

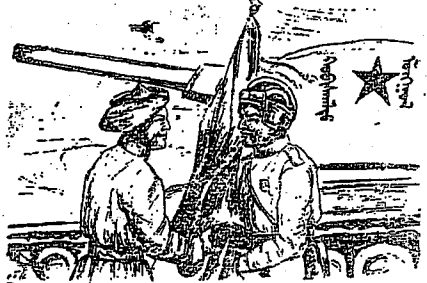
чин сэтгэлийн үлдис хэрэгтэй бүгдийг хийж байла.

Улаан Арми баруун зүг торох тогтохгүй давшин явж байгдэ үзэе.

Берлин хүртэл мянгар, зүгар хэлээлзгүй, хэдхэн араан

туслалын алдарт сайхан үйлсэд чадд арван давхар гаргана гэж тавгаралгаж байна.

Харгис дайсныг харанхуй нөхдэ нь нугаслаж байгдэ, эрх чөлөг олгогч дайчин Улаан Армийн яруу алдар мандтугай!

МАРШАЛ ЧОЙБАЛСАНГИЙН ТАВИН НАСНЫ ОЙД ЗОРИУЛСАН ЕРЭЛ

Холыг харах нүдтэй төрсөн, Ихийг бүтэх чадалтай төрсөн, Эрхэм нөхөр Чойбалсан тэ Эрэлхэг нөхөр Сүхбатарын хамт

Энгийн олон ардыг удирдаж Эрс зоригт Оросыг түшиж Энэ бүхий хэргийг Элдэгдэлгүй бүтэж өгсөн Эрхэм их гавайгийг чинь Энэ өдөр мийтэн сайшаана. Олон түүхэн арда Осолондгүй тушлаг учраас Оросын баатарлаг ард түмэнтэй Огт салшгүй нөхрөлдөг учраас Одыг иймдэй жажин минь Охи их дүчтэй байна.

Хувийг чанарыг Нөхрөр нь танина. Хөлгийн чанарыг Шөрмөсөр нь таньга гэдэг. Манай монгол улсын Маш дотно нөхөр Аварга их хүчтэй Арслан бэгэр цэрэгтэй Оросын их улс

Орчлов дахины тулгүр болж Охи гайхамшгэр мандаж ирвэ. Буудай дэрэмдэх тэргүтэй Бүтээр мүйсийн ядалтныг Бүтэхийн сөнөөсөр ирсэн Буянт тэр нөхдийн минь алдар Бууан ирэн гэрэл мэт Бүршгүй шадарч байна.

Европа шийн зурханд нь Ялзарсан шарх гарч Ирвэс барс тэнхтэй Идэх амь ангайгаа Цавчид сэлмэ алайгайд нрхэд Их Стэлли түрүтэй Зөөмөлтийн ард түмэн, Ид хүчэ гаргаж Итээхтэй тэмцээр сөөж байна.

Дэлхий дахиныг аврах Тэд их зорилгыг биелүүлэх Дэвшилт их харэгт Дэвшилтэ тусыг үзүлж Дэй бэлгийг хүргэсэнд. Москваг, нөхөр Стэлли Монголын эсгийг манлай.

Тайла нөгөр Чойбалсандай, Талархийн бичгийг ирүлээ. Ачит жажин Чойбалсан та Ачит дэлхийн дэрх Ардун тэнгэрийн борхи Ард бүхэнд ачтай Аваргал мөргөн Стэллины Түмэн бэтрэн төнд орж.

Бууан нөхрийн эгнэнд багтаж Батар их Стэллины толгойлсо Аваррагуй Зөөмөлт улстай Баян монголын зайг холбоно

Баршгүй баярлаж байна. Удамт монголын эрхэм хү Удирдагч нөхөр Чойбалсан тавиха

Ужич сайхан энгэрт байга Удамт багш Лёниий дүрсийг Улс олон монгол чинь харж

Угс их баярлаж байна. Лёниий эрхэм одон Тави энгэрт байга нь Лёниий, их суртал Тави зүрхэнд шигэснийг гэрчилж байна. Эр хүний чэжнэд Эмэлтэй хазарттай морь багд

Эрийн эрхэм бүрдсэн Эрхэм нөхөр Чойбалсангийн Сэтгэл зурхэн дотор Эрэмт багш Лёни, Стэллины номлолбс авга Энгийн малчин монголын Санал хүсэл цөм багтаж.

Саруу хэрийн монгол хүндэйн Сайн чанар бүгднийг бүртгэсэн Санасан харат бүгднийг бүтэсэн Салшгүй нөхрө таниж хангалсан Самба зоригт бэгэр тандэ Сайд ард бүгдээр вийлж Сайн ерөлэ хүргэнэ.

Ардын, Нам Засга Ардын, Нам Засга Арвидал шийний сар мэт Арар ихэр мануулж Ард олон биднийг Авраа тэврүүлэх Аз зайтай төрсөн

Ачит нөхөр Чойбалсангийнхэ Алимд гавайг тавин насны Алдарт ойг тэмдэглэхэд Ардын төрийн туг болж Ахж тэвин нас масалдин Аржук ерблэйг хүсэ!

Ц. ДАМДИНСҮРЭН.

МИНИЙ НУТАГ

Хэнтэй, Хангай, Сайны өндөр сайхан нуруунд, Хойт зүгийн чимэг болсон ой хөвч Улиуд, Мэний, Шарга Номинь өргөн их говийуд, Өмнө зүгийн манлай болсон элсэн манхан далайнуд.

Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан ороц. Хэрлэн, Онон, Тулын тунгалаг ариун мөрөнүд, Хотол охи эм болсон горхи, Бууиг аршануд, Хөвсгөл, Увс, Буйрын гүн цөмхэр түрүд, Хүн малын үндэ болсон тогрон бүрд уснуд.

монголын сайхан орон. Салхины үзүртэй найгасан, соргог нарийн асгобтой, Саруу талд яралсан, совины явзын зэрэглэстэй, Сайн эрс нугтасан, байг бэрх газартай, Сүлд тахилга улирсан, сүмбэр их өвөтэй.

Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Нарийн бас ургасан манай сайхан бидчиртэй, Нам иш сүлжих тээгэр сайхан газартай, Дөрвөн дагийн улиралд дурарй нүх нутагтай,

Таван зүйлийн тарианы хөрс шорбт газартай. Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Өлгий сайхан үлдэц өвөгдлийг тавьсан газар, Үр ач хүдний үржиж өссөн орон, Таван хушү мал, дүрэн билчсээ нутаг, Монгол хүн бидний сэтгэлийг сорсон орон.

Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Өвлийн тасхим цагт нас мөс бүрхдэ, Болор шаллийн өнгө, гялтганаж гялалзсан орон,

Зуны найртгай улиралд цэцэг навч дэлгэрвэ, Жигүртэн шууу холбс ярж гаваг гуггар догдоосон орон. Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Алтай, Хянганы засарт атар баллаг орон,

Ас бжийн минь оршсон ашлын зайсан нутаг. Алтан нарын туйнд энхжин тогтсон орон, Мөнгөн сарын тэрэнд мөнгөн жил гялалзсан газар. Энэ бол миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Хүнү Шүнгэтай үбс хөгшил өвөгдлийг минь нутаг, Хөл монголын цагт хүчирхэт боссон орон, Ов онд влэшиж олон жил дассан нутаг, Одобгийн шинэ монголын улмай тут бүрхсэн орон.

Энэ бол миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Өссөн төрсөн бидийг үндэс, Өвөлзөгч дайсан яралд үтэрч гэд өшигсэн хөвч, Хувьтай энэ оронд хувьсалт улс мануулж,

Хойчийн шинэ ертөнд дэр хүндтэй гавайг байгуула! Энэ бол миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон!

Д. НАЦАГДОРЖ

Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Орхон, Сэлэнгэ, Хөхлийн онц сайхан голүд, Урхай балагийн охь болсон олон ул далайнуд, Хүчин хөшө дурсгал, хот багдлын сүринүд, Хол газар одсон харгуй дардан зэмүд.

Энэ бол, миний төрсөн нутаг, монголын сайхан орон. Хангай говийн хөбрөд талхын үдэм нутаг, Хло багт наснас хөндлөн гүлд дахисан газар, Гөрбс артан эвлэсэн урт урт шилиүд, Хөлөг морь уралдсан хөндий сайхан хойлогүд.

Энэ бол, миний төрсөн нутаг,

Монголын шинэ үсэг бол соёлын эрхэм түлхүүр юм.

шинэ үсгийг сурцгъя

Манай монголчууд уйгурын үсгийг авч хэргэлсэр. доло найман зуян жил болов. Эзэ монгол үсгийн дутагдалтай болох учрыг монголын сэхэ-тэн анх хэдийнэс мэдсэр байсан ба засамжиллыг оролдсэр иржэ.

Жишээлбэл: гадлааны Эвэлхэг, Төөд, Хатааны үгийг бичиж болохгүй байхад а-а, э-э, ү-ү зэргийн үсгийг нэмж зохиожэ.

Ярианы үгийг тэр хэлдэг хэвэр нь монгол үсгэр бичиж болохгүй учраас баруун монголчууд тод үсгийг зохиожэ.

Говч өндөр монголын үсэг, аж амьдрал оргин хөгжим бедраа мандаж байхад түний хури эзвсэг болж харанхан чалахгүй, харин зарим зүйлд бодуулах зүйл болж байна.

Ганц жишээг хэлбэл, хүчин монгол үсгэр бягдсэн а-а гэдэг үгийг, тэдэ, дэдэ, галдэ, дала, тэтэ, датэ, тата, дата, найман явээр уншиж болох байна. Энэ бол эвэтгэр хүнд сурхад хэцүү болхос гадна нөгөтгэр үгийг тодорхой нарийн бичиж болшгүй болгож байна. Бас хүчин монгол үсгэр одогийн ярианы зарим хэр үгийг бичих аргагүй. Жишээлбэл: хявас гэдэг үгийг хүвэс, хэвэс (Хамга-аца) гэж бичхэс эр аргагүй.

Бас, од, от, оло, гэдэг гурван ондо утгатай үгийг хүчин монгол үсгэр ялгаж бичиж болдоггүй. Түүнэс гадна шинжлэх ухааны тө, химийн томьёолод, гадлааны хүний ээр зэргийг бичхэд бас бүдгэлддэг болдоггүй зүйл олон бай.

Ийм учир монголын шинэ хөгжилд зохилдусан ба орос монголын соёлын найрамдлыг улмэр зузатгасар байгга анхралдэ авч олмы сурдын хялбарыг болж орос үсгийг үндэслэсэн шинэ үсгийг авч хэрэгдээр манай Намын Төв Хорь ба Засгийн Газрас 1941 онд тогтоосон байна. Түүнэс хойш энэ хэлхэн жилийн дотор манай соёлын сурагч, малчин ярд нийтэр шинэ үсгийг маш дуртайгэр сурцаж байна.

Шинэ үсэг бол манай хэлэнд чухам төхврсөн нарийн сайн үсэг юм. Түүнийг сурхад хялбар. Ярианы хэлэр бичиж болно.

Цэндийн.

Монголын шинэ үсэг

А	Б	В	Г	Д	Е	Ё	Ж
а	б	в	г	д	е	ё	ж
Э	И	Й	К	Л	М	Н	О
э	и	й	к	л	м	н	о
Ө	П	Р	С	Т	У	Ү	Ф
ө	п	р	с	т	у	ү	ф
Х	Ц	Ч	Ш	Щ	Я		
х	ц	ч	ш	щ	я		

Монгол улс малэр баялаг

бага, дунд сургуулинүүд шинэ үсгэр хэвлэгдсэн сурах бичигтэй болжэ.

1941 оны гуравдугар сард Намын Төв Хорь, Арамы Сада нарын Зөвлөлийн хавсарсан хурдас монголын хүчин бичгийн шинэ үсэг дэр шилжүүлэх тухай тогтолыг гаргажэ.

Энэ тогтолыг биелүүлэх үндсэн дэр Арамы Гэсэрүүлэх явдас бүх сургуулийн сурагчдыг үндэсний шинэ үсэгт сургах явдлыг онцлон үзэж, бага дунд сургуулинуудад үзэх сурах бичгийг шинэ үсгэр хэвлэлдэ болгоов. Бага сургуулийн сурах бичгийг бугдайг шинэ үсгэр хэвлэсэн ба дунд сургуулийн зарим сурах бичгийг шинэ үсгэр хэвлэлжэ. Жишээлбэл 1, 2, 3, 4 дугэр ангиудад үзэх хэлний зүй, үсгэлэл, унших бичиг, арифметика, байгаль мөд, 4, 7 дугэр ангиудад суллах монгол орны газрын зүй, бас 5 дугэр ангиудад заримын суудал ба сурагчдыг дүрэм, багш нарт тусламж гэдэг сэтгэл, бага сургуулийн үндэсний программ зэрэг 21 гаруй төрлийн номуд шинэ үсгэр хэвлэгдэн гарчэ. Түүнэс дэв 1945 онд бага сургуулинуудад бүх сурагчид номудыг шинэ үсгэр хэвлэж гаргаж ба бүрэн бус дунд сургуулинуудын үндэсний хичээлийн сурах бичгийг шинэ үсгэр хэвлэж гаргажэр бэлтгэж байна. Нийт багш нар, хичээлийн конспект, үйлдвэрийн төлбөргө, журналыг шинэ үсгэр үйлдэж хөтөлдөг болжэ.

Говч багш, сурагчдас шинэ үсгэр хэвлэгдсэн сурах бичиг, үгүдэ, шүлэг найруулг зэргийг унших явдал хангалтгүй байна. Шинэ үсгэр хэвлэгдсэн бүх зүйлийг цуцалтгүй уншиж тус тусын соёлолосорлын хөгжилтөөд алхам болсон шинэ үсэгт улам чахартай сайлэр суралцаг туви.

Т. Лхагв

ТӨЛӨГ, ТҮЛАЙ, ЧОНО ГУРВЫН ҮЛГЭР.

Эрт урд цагт нэг баян ай-
лын төлөг турж, билээрт аж-
лэс хөдөр хөдө газар тэнхэ
ятаа, нэг туйай үзэж, асу-
ж: Чи нийл ба гэрэс эг-
хжрэд, янжж тэвж явах
учир ю билэ? гэсэд, тө-
лөг турж хонорон учр хэл-
лэ. Түлай хэлж: "Тийм бол
чи бид хоёул аж төрөх аяу"
гэсний төлөг дарий зөв-
шөрч, хоёул хандан явср,
айлын нэг нутаг дэр очоо,
хөсөр хэвтсэн брл ба тогб-
ны эрбсэн барууныг, бас би-
чэгтэй улай нэсэн нэг худ-
сын хамтар олж авда, цаш
яаж байтал, нэг өлсгөлөн
чоно тэр хоёрн хард ай-
хэр айсулг үздэ, төлөг хэл-
ж: "Эрхэм нөхөр түлай, чи
зугтгавал гүхч чинь худрал,
нугавал бие чинь бага тул,
хэрхэв чинь мэнд гарч болоо.
Төлөг би бол угас худрал
бич, бас тэнхэл огт үгүйн.
дэр нэгчт турж тулдсан
учр зугтга чалахгүй. Яла-
гүй Чоноуд бидний ясуурин
эрлэгдэ мөн. Одо би ч эрхэм
хөсрөс хавтсан, эрлэг чонон
амид чинь алах нэг ирэн"
гэж гүшээдэн уулсанд, түлай
хэллэ: "Нөхөр чи нинжэ гү
бичийдэн үйл эргийн уг,
зөвөх цагт хэтүжн хэрэгтэй,
жаргах цагт сэрэмжил хэрэг-
тэй гэсэн бичи ү! зүдэр тү-
ний ирхийг хүлэж, тухайд
аргайд! Зөл гарвал амь мэнд
гарах ч бичи жагд, хэрэв
үгэх цагт хүрч арсан бол
зайлхад бэрх" гэж хэлж
байтал, чоно ирдэ төлгийн
зүг шүлэс залгалдан догтоох
гэв. Хамунас түлай өндөр
дүгэр элдэрт хэлсэн өгч:
"Му агулт чоно чи нам бай!
Би дэд тэргэрийн зарлагдэр
тухайн тавай харийн шийт-
гүлдэ ирсэн түшмэл билэ. Зү-
гэр шударга хамтар шийтгэн
бэргүхэлжг хүлэгтүү"

Учиргүй бэлмэд ашинал,
өдөггүй алам" гэсэнд, чоно
гайхж зогсоо.

Түлай бас хэлсэн нь: Аа,
элч төлөг чи дэрэс шагнасан
шир-олбогийг засагту! гэ-
сэд, төлөг брлийг ашр нь
газэрт хатгаж дэр нь тогбны
эрбсэн сарниулыг дэвсэн. Тү-
лай түний дэр гарч сүгдэ,
бичигтэй улай нэсэн элээн
сарниоги, засвар орулж худ-
лар бичигийг уахсан нь. Хур-
маст тэнгэрийн зарлагдэр олон
амьтын үл бүтэх харийн
шалга шийтгэх имни бичиг.
Зарлагдэр томилон гаргасан
заабатзэвийн түлай түшмэл
илгэв. Явуулах учир, мөчүхөн

мэзэй ймис айдгасал, му
хортынг дэрлүүлэн шийтгэж,
зогсог, дэрд олон амьтын
зоолоог байдай үзэж, тодор-
хойло мэддэр анга хувийн
томилон гаргасан түшмэлдэс
нэр хамт өргөн мэдлэсэн бич-
гийн дотро, замбатаа дахь
хөрт хөх чоноуд бол нэг нут-
гийн чадал мөхөс адүс ге-
рөсний зэрэг язүртэмыг хор-
лон хөөгөх нь маш их. Яла-
гүй хүний хөрөнгийн малад
булай тулгайлж, нхдэд зөв-
чөлөх цахыг үл хэрэгсэн, хяч-
рэн ч бол хомхой сэтгэлдэр
дүстэл хада нь дийч хэдү
болжэ. Одогс хэсвэ залхы-
гүй бол тэр нь улмэр өрөн
хэжнэггүй сүйтгэл хийх нь
нэгэт байдалд ялрхай зэрэг
олон учрыг гаргаж, сийрү-
лдэ хэйхыг эрхийн тул, өргөн
мэдлэжэ. Унд түшмэл бид,
байдайвал, чоноуд хувьсийн
хөрөнгөгүй бөгөд, амина
тэжэгийн тул, уг төрсөн үй-
лийн эрхийг дагаж, мал ге-
рөсний зэргийг алж нхдэс бр
арсагүй боловч, зөвхөн дад-
хыг боолоогүй, харин дэ-
лийн а ндэмхий, шалам-
гойд эрлэж, хүний хөрөн-

гийн малаг хэрэггүйгэр хэтэр-
дэй сүйтгэн хада гэсэе нь,
олон амьтын амь буснүжж
хөхэрлэр үзүлснэр барахгүй
малы эдийг өшө өвөрлүүлэн
давхар хорсоогыг хурьлгах
зэрэг эвэстэ амлашгүй зоолоог
эдэлхэд хүрнэ. Иймд зүб нь,
дарий дэрлүүлэн шийтгэж, тэгж
сүйтгэх му гэснийг зогсои,
дагж явуудал зохиж боловч,
хэрхэ шийтгүүлэх явдлыг түш-
мэл бид эрсэн тогтох газар
бусан тул, хичэгүүлэн нуга-
бар бичиж, хурмаст тэргэ-
рийн гэгдээр тошлуудай,
дагаж явуулыг гуйаа. Уийн
тул хичэгүүлэн айдгасал.
Зарлагдэрг гуйаа гэд өг-
гөжэ. Одо хүлэн авсан уг
нутагбарт зарлард хөрт чо-
ноудыг хэсэн шийтгэхэд тү-
лайг түшмэлд томилон гаргаж,
тухайн ширэ олбог хажгэ-
днийг түл: олгод, уг хэрийг
дүсгэгтүн, гэснийг хичэгүүлэн
дагтасуй. Уийн тул зарлард
томилон гаргасан түлай түш-
мэлд, дэр шагнасан ширэ
олбогийг хэрэгүүлэн явуулд,
хурмаст, уг булгасан дэд зар-
лагдэрг эсчлон гүйсэтгэж, тө-
лөг томбог чалаалтай эл-
хийг харьт тэр дотрог түгэр

томилон авч энэ хэргийн хөрт
хөх чоноудыг нж шийтгэ-
вэл зохижыг хэсэн тогбогчи
гүйсэтгэн шийтгэд. хэрхэн
шийтгэсэн явдлыг улмэр то-
длуулан айдгалах байгуулав.
Учр ймийн гул ялгэв" гэж
уушад, түлай хэлэв: За үг-
гэлт төх чоно чи сонс! энэ
бол таны му явдлыг боловсор-
лор сая дэд хурмаст тэгээр,
ннжж зарлаг булгасан хэрэг
ажэ. Чи одо брний сэтгэлдэ
өшөн гэмшүүл зохио. Бусад
хэнд ч му санах хэрэггүй.
Иймд одо таны төх чоноудыг
нем пазар авача. Харва дэ-
лэн чонон арьсар дах нэгийг
урал тулдуулж, томилоод бөл-
гөнэ. Олон амьтын харийг
шалга шийтгэх өргөн айлтуу-
ла. Гд тэдгийн зүг хэлсэн
нь: За элч төлөг чи энэ
хөрт төх чоног одо дарий
хүчлэн барьж, цэдэр айдгалах
бүлгэг гэсэнд, төлөг, элч
пачогмог урсахийнхэн түнийг
бархыг элдэмдэ, чоно үнэ и-
шиж, айн хялсхийн харж, уха-
снийн зугтга очин гэвэ. Ннжж
түлай нөхөр нь аргадаж, төл-
гийн амийг аран, гэрт нь
хүргэн жаргуулав.
(Арлын амин зохиол)

Говийн зоригтон.

Их говийн хүндэ, Улам
сөйхөн сэтгэлтэй, тэд, хату
бэрх бэйгэдийн тэмцэхдэ бие
биед чин сэтгэлдэр тусалдаг
илэрхий сөйхөн, сэтгэлдэ
төгөлдөр уас юм.

Хүний хүдэлд товойж үзэг-
дэхгүй жирийн хүн юм. У дэ
гэж бодмэр улсын чин зориг
чөлдмг ямар ч анкетэр хянад
мэлэж, хүний сэтгэлдэний агүг
ямар ч анкетэр хяна магд-
лаж болдоггүй дэ. Цасан та-
лын дунд Дорноговь аймгийн
Баянмөхд сумын төв дэр, сум-
нын дарга Балдан, өвгөн Дам-
бадарж нар өвөлжиж байн.
1944 оны арван хоёрдүгэр
сарын тэр нэгэн шөнө ер бу-
сын их чимэ гархад, нойрын
дунд очоон чагнахад түг тү-
мэн адууны түвэргэн, насны
шагнган аялгүтэй, хөвсрөл-
чон сонсдов. Дохио өгсөн мэт
Балдан, Дамбадарж нар нэг
зэрэг хөдсөн хөвжилтэй хэл-
хүл хэйтэснэс яраттайгэр
хуушлай, түргэн зүр гарч
нл чимийн зүт ажиллаа,
эрийн харанхуйгэр шүргэнд
тулдсан үй түмэн адууны тү-
рч нь барэг адуу ирэв.

Энэ олон адуу агтүдөөл
хал дэвчх нь э гэж хоёр
хөрш нар бие биеийн бодсон
сэвэг ганц үгэр хэдийн мэдэл:

цад, сумын төвийн тэр хот
айлнхыг босгох гэж Яран
саяан гувь. Удалгүд ай-
гийн төв рү, бас халийн нэр-
гийн зүг рү элч давхиж, сал-
хад уруулж ний маш олон
адуу хилийн зүг тэмцэн дайрч
ява гэж мэдэлдэр давхишан.

Идэр залуу Балдан ойр
хэвийн мэдчиддэ хүндтэй өв-
гөн Дамбадарж хоёр тэр өг-
лө жардэ хүнийг дайчла-
нуулаван. Ннжж баянла баг-
морьт хүн гуулалсан зүг
урга барыгын морлом, хоёр
анги солд, хэдэн арван нил-
мэтр ургэлжилсэн, хоёр зах
нь хэрэгдэхгүй их адууны өн-
иүр хашгиралдан давхишад,
тогтоон зогсох гэж оролдов.

Хэнтийн, Төв, Дорноговь,
Дундговь аймгас ван хэрэг
боссон малчин ардул, шүр-
гийн уруудулан айдсан адуу-
ныха хойндэ цөхрөн ннжж
байхад шүргэнд торох тогт-
хыг мэдэлгүй замд дай-
ралдсан амьтан бүхнийг хам-
ран уруудаж явсан баян иян-
ган адууныха сүргэр аргэсэн
эрэлчин, тэр сумын бичлэн
түнийн хэдэн өйлдэр дүрэн.
Хүн айл цөвтэй тэр гэсэр,
олон амьтан хүрч арсан дэрэс
эрэлчин, ойлын гэрт, галын

дэргэд сүсэндэ тэсгэлгүй баяр-
лагдэ, богтга ядан чихлээн
сүсэн чигэрб хонгодог байн.
Араууны салхин урудан мөг-
шиж явч хэдэн түмэн адуутай
шөнө койргүй ноолодож бай-
хад, Дамбадаржийн гэрийн
нэгэн элбөн сэтгэлт агай,
холдс өлсөн дэрч арсан эрлэ-
чин зочлоод халуу хол нийж өг
гэж өвөр шөнөгүй галд өрлөж
тогтоб гал дэрэс авах чөл-
гүй байн.

За, нэг ч адуу тэрлэ ала-
гүй тогтоб алайд гэж Балдан
адуу нэгэн шүлэ гялауулан
ташүрэрэ харийн гарын үл
уулгад хилийн шугам гарсан,
малын будан татсан өргөн цаг-
тай талыг ааж хэлхэд олон
хөрөнгийг хамгайлж аялдэ.
Энэ бол бидэнд тусалсан, энэ
олон ачтан ах дү нарны ач-
дэ. Тэр үгтэй бол чи бид хоёр
дийлж барахгүй сан гэж өв-
гөн Дамбадарж, эрийн нэгэн
ажла хийсэн байдалтайгэр
жирнийгүг үгнийг хэлдэ, бие
эмилэн буруудмэт нийсгэ-
сэн, Улыг нас, наймаг нас
дарж ад, бие бидэн явдрын-
сөл байх мэт. Одо халуу дай
ууял ютай сөйхөн байх бол?
өтөлх гэж ийн я байдаг юм
байна да гэж хэлэж.

Б. РИИЧИН

Улаанбаатар, Монгол улсын дэргэдэ үндэстэн хэлтэс. Харгүндэстэй эрхлэгч Д. Дамдинсүрэн

こえる弱化母音を表記して、聞こえない弱化母音を表記しない」という原則がそのまま実現されていることである。弱化母音に関しては、1930年代のラテン文字正書法では、aka (兄) modo (木) nege (一) gurba (三) derbe (四) taba (五) nyde (目) と表記していたものを、キリル文字では ax (兄) мод (木) нэг (一) гурав (三) дөрөв (四) тав (五) нүд (目) のように語末の短母音をすべて削除して表記している。ダムディンスレンの提案では一切表記しなかった第2音節以降の短母音は、гурав (三) дөрөв (四) のように「聞こえる弱化母音」を表記している。長母音を表記するのに母音字を二つ連ねるのでなく、母音字の上に長音符号をつけているのも、1941年に採用されることが決まった新しいラテン文字の方式である。

この新聞が発行されたあと、1945年5月18日に翌1946年1月1日より、全面的にキリル文字へ移行するという決定が行われた。キリル文字への全面的な移行に向けた大々的なデモンストレーションとして新しい書き言葉の実例を国民に示したのがこの号の『ウネン』紙であったと考えられる。

ここで、同紙の第3面のひとつの記事を再録し(注6)、その内容を要約しておく。文中の「新文字」はキリル文字を指している。

* * *

бага дунд сургулинуд шинэ үсгэр хэвлэгдсэн сурах бичигтэй болжэ.

1941 оны гуравдугар сард Намын Төв Хорь, Ардын Сайд нарын Зөвлөлийн хавсарсан хурлас монголын хүчин бичгийг шинэ үсэг дэр шилжүүлэх тухай тогтобыг гаргажэ.

Энэ тогтобыг биелүүлэх үндсэн дэр Ардыг Гэгэрүүлэх ямнэс бүх сургулийн сурагчдыг үндэсний шинэ үсэгт сургах явдлыг онцлон үзэж, бага дунд сургулинудад үзэх сурах бичгийг шинэ үсгэр хэвэлдэг болов. Бага сургулийн сурах бичгийг бүгдийг шинэ үсгэр хэвэлсэн ба дунд сургулийн зарим сурах бичгийг шинэ үсгэр хэвэлжэ. Жишэлбэл: 1, 2, 3, 4 дүгэр ангиудад үзэх хэлний зүй, үсэглэл, унших бичиг, арифметика, байгаль мөн 4, 7 дугар ангид судлах монгол орны газрын зүй, бас 5 дугар ангид үзэх ургамлыг н судлал ба сурагчийн дүрэм, багш нарт тусламж гэдэг сэтгүл, бага сургулинудын программ зэрэг 20 гаруй төрлийн номуд шинэ үсгэр хэвлэгдэн гарчэ. Түнчлэн 1945 онд бага сургулинудын бүх суралцах номудыг шинэ үсгэр хэвэлж гаргах ба бүрэн бус дунд сургулинудын үндсэн хичэлүдийн сурах бичгийг шинэ үсгэр хэвлэн гаргахар бэлтгэж байна.

Нийт багш нар, хичээлийн конспект, үйлдвэрийн төлбөлгө, журналыг шинэ үсгэр үйлдэж хөгөлдөг болжэ.

Гэвч багш, сурагчдас шинэ үсгэр хэвлэгдсэн сурах бичиг, үгүлэл, шүлэг найрүлга зэргийг унших явдал хангалтгүй байна. Шинэ үсгэр хэвлэгдсэн бүх зүйлийг цуцалтгүй уншиж тус тусын соёл боловсорлын хөгжилтөнд алхам болсон шинэ үсэгт улам чанартай сайнär суралцагтун!

T. Лхагва

小・中学校に新文字で印刷された教科書

1941年5月の党中央委員会と人民閣僚会議の合同会議はモンゴルの旧文字を新文字に移行する決定を行った。

この決定を遂行するために国民教育省はすべての学校の生徒たちにモンゴルの新文字を教えることが必要と見なし、小学校と中学校で学習する教科書を新文字で出版することにした。小学校の教科書のすべてを新文字で出版し、中学校のいくつかの教科書を新文字で出版した。たとえば、1, 2, 3, 4年生が学ぶ文法、綴り方、読本、算数、自然（理科）の教科書、また4年生と7年生で学ぶモンゴル地理、5年生で学ぶ植物学、生徒規則、教員手引きの雑誌、小学校指導計画等20種以上の書籍が新文字で出版された。また1945年には小学校のすべての教材を新文字で出版し、8年生中学校の基礎科目授業の教科書を新文字で出版するべく準備を進めている。

全教員は授業の概要、生産計画、成績簿を新文字で作成し、記録することになった。

しかし、教員や生徒が新文字で出版された教科書や物語、詩歌等を読むことは十分でない。新文字で出版されたすべてのものを読み、それぞれの文化教養の発展への足がかりとなった新文字をさらに一層よく学び合おう！

T. ルハグワ

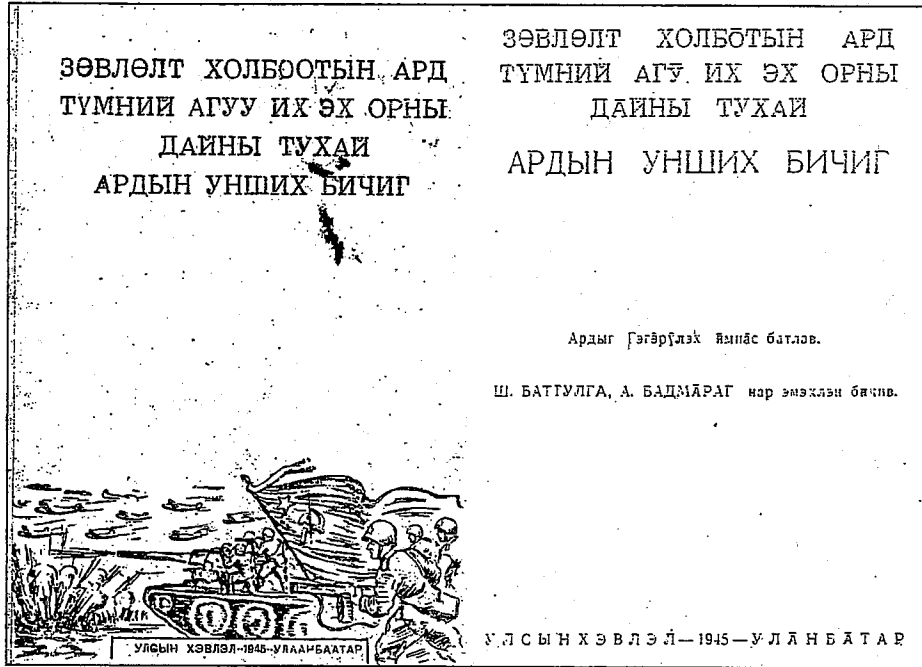
*

*

*

この記事には「小学校の教科書のすべてを新文字で出版し、中学校のいくつかの教科書を新文字で出版した」として、具体的な教科書の名前が挙げられている。こうした教科書類が文字通り出版されたものとしても、翌1946年からの実施に際しては長母音の表記法の修正が行われたことから、それらが実際に使用されたかどうか疑わしい。しかし、このように出版された教科書類が現在まで残っていれば、文字改革の過程を示す実例として、きわめて興味深い資料となるはずである。

資料 4.1945 年ウランバートル発行書籍の表紙、中扉、前書き (3-4 頁)

ОРШИЛ.

Бүх хөдөлмөрчдийг үсэг бичигт сургахад зориулж „Зевлөлтийн ард түмний агуй их эх орны дайны тухай“ унших дэвтрийн нэгдүгэрийг хэвлүүлэн гаргав. Энэ дэвтэрт, дайн эхэлснэс хойш 1944 оны 5 дугаар сарыг хүртлэх үеийд Зевлөлт-Германийн фронт дэр болсон түүхт явдлууд ихэвчлэн бичигджээ. Түүнэс хойш маш их өрчлөлтүүд гарсан учир түүнийг, дарагийн хэвлэгдэх унших дэвтрүүдэд мөн нэгэн адил бичиж гаргана. Энэ 1 дүгэр дэвтэрт, Зевлөлтийн ард түмнэс өрийн хайрт эх оронг батлан хамгаалхын төлө хязгэргүй эх оронч шинж чанара дэлхий дэр гаргаж үзүүлсэн батарлаг үйл хэргүүдэс түвэрлэн авч бичсэн юм. Зевлөлтийн ард түмэн нь улан армийн хамтэр лайсныг бүрмөсөн бут похиж дэлхий дахины бүх улс үндэстний

дотор ардчилсан ёсны эрх чөлөг байгүлхын төлө шийдвэртэйгэр тэмцэж байна.

Манай бүх ард түмэн, ажилчин ажилтан, байлдагчид, дарга нар сургүлийн багш, сурагчдэс үнийг маш анхралтайгэр уншин судалбал зохино. Зевлөлтийн ард түмний батарлаг явдлын тухай энэ дэвтэрт бичигдсэн зүйлүүд бол бидний, өрийн эх орондө үнэнч хайртай байдаг сэтгэл саначлагыг улам нэмэгдүүлэн хүмүүжүүлнэ.

「資料4」は、1946年以前にキリル文字で印刷された『ソ連邦人民の大祖国戦争に関する国民読本』と題する冊子の表紙と中扉、および前書き（3-4頁）の部分である。この冊子は、横15cm×縦20cm、全117頁。奥付はなく、表紙と中扉に「国民教育省認可。イシ・バトトルガ、ア・バドマーラグ等編。国营出版—1945—ウランバートル」とある。面白いことに、同じモンゴル語を書き表している表紙（ソビエト軍の絵入りの頁）と中扉の表記が異なっている。中扉では母音字に長音符号を付けることによって長母音が表記されているのに対して、表紙では母音字を2つ連ねて表記している。同じ印刷物にこうした異なった表記法が使用されていることをどのように理解したらいいのだろうか？

言うまでもなく、表紙のモンゴル語は1946年から現在まで用いられている表記法と同じものである。1941年のキリル文字の正書法は、長母音と弱化母音の表記に関して新しいラテン文字の方式をそのまま継承していることはすでに見たとおりであるが、1946年の実施に際しては、長音符号によって表されていた長母音の表記は、母音字を2つ連ねる表記方法に変更された。その理由としては、キリル文字の母音字に長音符号を付した特殊な活字を準備するのが困難だったことや、すでにそのような表記法を有していたブリヤート語の正書法に合わせたことなどが考えられる（注9）。いずれにしても、これによってキリル文字に e y 以外の特殊文字を加えることなくモンゴル語を表記する現代の正書法が確定したのである。

上の冊子に関しては、中扉から始まる本体が先に印刷された後、長母音の表記方法が変更されたため、表紙だけ新しい表記法で印刷したか、あるいはすでに印刷してあった表紙を新しい表記法で印刷したものと取り替えて、合わせて製本したというのが最もありそうに思われる。長母音の表記方法がどの時点で変更されたのかについては、確かな資料がないが、上の冊子の表紙に1945とある出版年の表示がひとつの手がかりとなりうる。もし、1945年5月18日に「全面的にキリル文字へ移行する」という党政府の決定が行われた際に、長母音の表記法も変更されたものとするれば、冊子の本体と表紙の印刷はそれぞれその前と後に行われた可能性が大きい。

【注】

- (1) 教科書・学習書、辞書いずれも東京外国語大学附属図書館に所蔵されている。
- (2) 次は導論における原文のミスプリである（原本の正誤表には記載されていない）：

XII 頁下から11行目 balkoiigi → bolkoiigi

XIII 頁上から1行目 maṣ → maṣ

XIV 頁下から11行目 meligdozi → meligdezi

(3) これらは、筆者が1982年8月にウランバートルで開催された第4回国際モンゴル学会議に参加した際に、故ダムディンスレン教授から直接お借りした新聞記事の切り抜きのコピーである。

(4) 例は原文のままであるが、Xand-Stirn, Damdin-Zhab となるべきか。

(5) 注(3)と同様、1982年に筆者が故ダムディンスレン教授よりお借りしてコピーした。

(6) Дамдинсүрэн, Шинэ үсгийн дүрэм, Улаанбаатар, 1942. 筆者未見。

(7) 本文5行目(原文8-9行目)のямнāsは、ямнāsの誤記であろう。

(8) 田淵陽子氏の個人蔵書をコピーさせていただいた。ご厚意に謝意を表します。

(9) Дамдин-Сурэн [1952, 31]によれば、キリル文字正書法の作製に際してロシア文字にөとүの文字を追加したのはブリヤート語に近づけることを考慮したことによる。

[引用文献]

Бурдуков, А. В., «Русско-монгольский словарь разговорного языка с предисловием грамматическим очерком Н. Н. Поппе.» Ленинградский восточный институт. Ленинград, 1935.

Дамдин-Сурэн, "О принципах новой монгольской орфографии", «Краткие сообщения Института востоковедения» 1952, II, 31-37.

Поппе, Н. Н., "К латинизации монгольского алфавита и переходу на новый литературный язык", «Записки Института Востоковедения Академии Наук, I» 1931, 19-34.

Шагдарсүрэн, Ц., «Монголчуудын үсэг бичигийн товчоон, Bibliotheca Mongolica: Monograph 1» Centre for Mongol Studies, National University, Улаанбаатар, 2001.

荒井幸康『「言語」の統合と分離－1920-1940年代のモンゴル・ブリヤート・カルムイクの言語政策の相関関係を中心に』三元社、2006。